

ZBB106 KODLU
TASARIM BİTKİLERİ
YETİŞTİRİCİLİĞİ
DERSİ NOTLARI

Doç. Dr. Soner KAZAZ

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Bahçe Bitkileri Bölümü
06110-Ankara

skazaz@ankara.edu.tr

8- BAZI TASARIM BİTKİLERİ, ÖZELLİKLERİ VE YETİŞTİRME TEKNİKLERİ-1

Berberis (Hanım Tuzluğu)

- **Familya** : *Berberidaceae*
- **Önemli türleri** : *Berberis thunbergii*
Berberis julianae

Berberis thunbergii

- ☑ Doğal olarak Japonya'da yayılış gösterir.
- ☑ 2 m ye kadar boylanabilen, 1,2 m ye kadar genişleyebilen yazın yeşil, sık dallı, çalı formunda bir türdür.
- ☑ Dalları kızıl kahverengi, köşeli ve dikenlidir.

- ✓ Yaprakları yumurta şeklinde, 1-2,5 cm uzunluğundadır. Kenarları düz, üst yüzü yeşil, alt yüzü mavimsi renklidir.
- ✓ Sonbaharda yapraklar kızıl veya portakal rengini alır.
- ✓ Çiçekler sarı renkli, 2-5 tanesi bir aradadır.
- ✓ Meyveleri 1 cm uzunluğunda kırmızı renkli elips biçimindedir.
- ✓ En çok kullanılan kültür formu *Berberis thunbergii* “*Atropurpurea*” dır.

Berberis julianae

- ☑ Herdem yeşil, 2 m kadar boylanabilen, dikenleri kuvvetli bir çalıdır.
- ☑ Çiçekleri buketler halinde ve sarı renklidir.
- ☑ Yetiştirme istekleri bakımından fazla özel isteği yoktur.
- ☑ Yarı gölge ve güneşli alanlarda, asit ve alkali topraklarda, drenajı iyi olmak kaydıyla kuru ve nemli topraklarda yetişebilir.

Hanım tuzluğu;

- ✓ Üretimi tohum,çelik ve bölme yöntemi ile yapılır.
- ✓ Tohum ile çoğaltma daha çok herdem yeşil türlerde uygulanır. Tohumlar 4°C de 2-6 hafta katlamaya tabi tutularak Sonbahar ve İlkbaharda ekilebilir.
- ✓ İlk yıl fideler 7,5-15 cm uzunluğuna erişir. İkinci yılın sonunda bitkiler 30-45 cm boya gelirler.
- ✓ Çelikle üretimde *Berberis thunbergii* 'Atropurpurea' dan Eylül-Ekim ayında alınan çelikler, soğuk yastıklarda köklendirilebilirler.
- ✓ O yıl ki sürgünlerden 4-5 göz ihtiva edecek şekilde hazırlanan çelikler % 0,8'lik toz IBA ile muamele edilerek, 2 kısım torf + 1 kısım kum içeren köklendirme ortamına dikilirler.

- ☑ **Çürümeyi önlemek için IBA'ya %5 toz Captan ilave edilir. Ayrıca çelik yapılırken gövde ve dallardaki dikenlerin alttan 3-4 cm'lik kısımda olanları temizlenmelidir.**
- ☑ **İki yılda bitkiler satışa gelir.**
- ☑ **Herdem yeşil türler bu yöntemle de üretilebilirler. Ancak köklenme esnasında güneşli günlerde gölgeleme yapılmalıdır.**
- ☑ **Diğer çelik alma zamanı Temmuz ayıdır. Temmuz ayında iki göz ihtiva edecek şekilde hazırlanan yeşil çelikler % 0,8'lik toz IBA ile muamele edilerek soğuk yastık, plastik tünel veya sisleme altına 2 kısım torf + 1 kısım kum karışımına dikilirler.**
- ☑ **Yaklaşık bir ay sonra %75-90 köklenme olur.**
- ☑ **Diğer bir yöntem ise bölmedir. Özellikle bodur formların (*Berberis buxifolia* 'Nana') üretiminde uygulanan bu yöntemde anaç bitkiler Sonbaharda sökülerek bölünürler.**

Buddleia (Kelebek alı)

- **Familya** : *Loganiaceae*
- **Önemli türleri** : *Buddleia davidii*

- **Asya, Afrika ve Amerika'da yayılış gösteren yaprağını döken ve daimi yeşil, 100 kadar türü olan çalı formunda bitkilerdir.**

Buddleia davidii

- ☑ Çin kökenli, hızlı büyüyen ve yayılıcı bir çalıdır.
- ☑ Çiçekleri kelebeklere çok çekici geldiğinden, kelebek çalısı olarak adlandırılmıştır.
- ☑ Kelebek çalısı 3-4 m boylanabilir ve 2 m kadar da yayılabilir.
- ☑ Sürgünleri dört köşeli ve üzeri tüylüdür.
- ☑ Sürgünler bir vejetasyon döneminde 1-2 m boy yapabilir.
- ☑ Kışın dökülen yaprakları sürgünlerde karşılıklı olarak dizilmiştir.
- ☑ Yapraklar dar yumurtamsı ve mızrak biçiminde , 15-25 cm boyundadır. Yaprak kenarları sık dişli, yaprak ucu sivridir.
- ☑ Yaprığın üst yüzü koyu yeşil ve önceleri tüylü olmakla beraber kısa bir süre içinde bu tüyler dökülür.

- ✓ **Yaprağın alt yüzü ise keçe gibi ince, gri-beyaz tüylüdür.**
- ✓ **Temmuz-Eylül döneminde açan değişik renk ve kokudaki çiçekleri, 15-25 cm uzunluğunda , bazen de 75 cm kadar ulaşabilen, dik durumlu, bileşik salkım tipinde kurul oluştururlar.**
- ✓ **Çiçeklerin doğal rengi, lavanta çiçeği veya mor renktedir. Ancak, beyaz, leylak rengi veya mavi renkli çok sayıda kültür varyeteleri vardır.**
- ✓ **Meyvesi kapsül biçimli, sivri uçlu, ovaldir, 6-8 mm boyundadır. Genellikle meyvesi kış boyunca dallarda asılı kalır.**

Kelebek alıısı;

- ✓ Haziran ayında hazırlanan 10 cm uzunluğundaki çelikler köklenme hormonu kullanmadan, alçak tünellerde kolayca köklenirler.**
- ✓ çelikler köklendikten sonra şaşırtılırlar ve hızla büyümeğe başlayan bitkiler sonbaharda yaklaşık 1,5 metre boya ulaşabilirler. Hızlı büyüdükleri için sık dikim yapılmamalıdır.**
- ✓ Ya da Kasım ayında 20-25 cm uzunlukta hazırlanan odun çelikleri direkt olarak açık araziye $\frac{3}{4}$ 'ü toprağa girecek şekilde dikilirler. Bir yıl sonra 1 m boylu fidanlar elde edilir.**
- ✓ Tohumla da üretilebilirler. İlkbaharda serada çimlendirilen tohumlardan Sonbaharda iekli bitkiler elde edilir.**
- ✓ Ancak tohumdan elde edilen bitkide açılma görölür.**

Buxus (Şimşir);

- **Familya** : *Buxaceae*
- **Önemli türleri** : *Buxus sempervirens*
- **Dünya da daima yeşil ağaççık ve çalı formunda 70 kadar türü vardır. Akdeniz Bölgesi, Batı Asya ve Orta Amerika'da doğal olarak yayılış gösterir.**
- **Sürgünleri dört köşelidir. Yaprakları karşılıklı dizilişte olup derimsi, tam kenarlı ve tüsüzdür.**
- **Gölgeye dayanıklı, yavaş büyüyen, nemli ve besin maddelerince zengin toprakları tercih eden bir bitkidir. Odunu sert ve özellikle el sanatları için çok kıymetlidir.**

***Buxus sempervirens* (Anadolu ŐimŐiri, CımŐır, ŐümŐür, Adi Şimşir)**

- ✓ Doğal olarak Avrupa, Kuzey Afrika ve türkiye'de yayılış gösterir.**
- ✓ Dünyanın pek çok yerinde çit ve süs bitkisi olarak yetiştirilen Anadolu ŐimŐiri, kendi haline bırakıldığında 10-12 metreye kadar boylanabilir.**
- ✓ Genelde sık dallı, 3 metreye kadar boylanabilen, 2 metreye kadar genişleyebilen herdem yeşil bitkilerdir.**
- ✓ HerdemyeŐil yaprakları eliptik-yumurta Őeklinindedir. Yaprakların boyu 1,5-3,5 cm, eni ise 0,5-1,5 cm arasındadır. Yaprakları derimsidir.**
- ✓ Tam kenarlı yapraklarının üst yüzü parlak, koyu yeşil, alt yüzü açık yeşil veya sarı yeşil renktedir.**
- ✓ Yaprak sapı kısadır ve yapraklar karşılıklı dizilmiştir.**

- ☑ **Erkek ve dişi çiçekleri aynı bitkide farklı yerlerde bulunur (Monoik-tek evcikli).**
- ☑ **Çiçekler Ocak-Mayıs döneminde açar.**
- ☑ **Erkek çiçekler sarımsı yeşil, dişi çiçekler beyazımsı renktedir ve yaprak koltuğunda kurullar halinde bulunur.**
- ☑ **Çiçek kümesi ucunda yer alan dişi çiçekler, döllenererek üç tane boynuzsu çıkıntısı bulunan kapsül tipi meyvelere dönüşür. Meyveler olgunlaştığında siyahımsı-kahverengidir.**
- ☑ **Her meyvenin içinde bir veya iki tane üç köşeli, parlak ve siyah tohum bulunur.**
- ☑ **Gövde kabuğu pürüzlü, sarımsı kahverenginde, sürgünler önce tüylü sonra tüysüz, dört köşe ve zeytin yeşili rengindedir.**

- Besince zengin, nemli, serin, gevşek, humuslu ve kireçli topraklarda iyi gelişir.**
- Soğuklardan zarar görür. Dona karşı çok hassastır. Ilıman iklimli, nemli yerlerde gölge de yetiştirilebilir.**
- Büyümesi son derece yavaştır.**
- Açık sarı renkli, ağır, sert ve sağlam bir odunu vardır. Ağırlığından dolayı suda batar.**
- Şimşir odunu tornacılıkta, mekik, kaşık, tarak yapımında kullanılır.**

- ☑ Budamaya ve makasla kesime çok elverişli olduğundan, çit ve değişik kesimlerle bahçelerde heykel yapımında kullanılır.
- ☑ Ülkemizde en çok kullanılan formu, *Buxus sempervirens* “*suffuticosa*” dır. Bodur bir bitki olan bu form 60-70 cm kadar boylanır.
- ☑ Genel olarak dik duruşlu, sık görünüşlü dalları sert, yaprakları 1 cm kadar uzunlukta elips biçiminde ve kenarları tamdır.

Şimşir;

- ✓ Üretimi çelik ve bölme ile olur.**
- ✓ Tohumla üretim de mümkündür ama tavsiye edilmez. Çünkü tohumdan yetiştirilen bitkiler çok geç büyür.**
- ✓ Çelikle üretimde, Ekim-Kasım aylarında 7,5-15 cm uzunluğunda hazırlanan yarı odunsu çelikler açıkta veya soğuk yastıklarda kolayca köklenir.**
- ✓ Çelikler 2 kısım torf + 1 kısım kum karışımına dikilirler.**
- ✓ Büyümeyi düzenleyici madde ile muameleye gerek yoktur.**
- ✓ Köklenen çelikler, ilkbaharda geliştirme yastıklarına şaşırtılırlar.**
- ✓ Bölme ile üretim daha çok bodur formu Buxus'lar da uygulanır. Gelişmiş olan anaç bitkiler ilkbaharda sökülerek 20-30 cm aralıkla ayrı ayrı dikilirler.**
- ✓ Genç bitkiler daima topraklı olarak sökölüp şaşırtılmalıdır.**

Cercis (Erguvan)

- **Familya** : *Leguminosae*
- **Önemli türler** : *Cercis siliquastrum*
- **İspanya, Güney Avrupa, Balkanlar, Türkiye, Suriye, İran, Afganistan ve Kuzey Amerika'da doğal olarak yayılış gösteren bitkinin 7 türü vardır.**
- **Yazın yeşil ağaç, ağaççık veya çalı olarak bulunurlar.**
- **Yaprakları tam kenarlı olup, yuvarlak veya bazı cinslerde ucu sivri, sarmal dizilişli, 5-7 damarlıdır.**

- **Çiçeklerde çanak yapraklar çan şeklinde birleşmiş ve uçları kısa ve serbest olmak üzere 5 tanedir. Taç yapraklar 5 parçalı olup karmen kırmızısı renktedir.**
- **Çiçekler kısa salkım veya demet görünüşünde, dal ve gövdeler üzerinde bulunur.**
- **Genellikle yapraklanmadan önce çiçek açar.**
- **Meyveler fasulye biçiminde uzun, yassı ve içinde birçok tohum bulundurur. Tohumlar elips veya yumurta biçiminde, düzgün ve parlaktır.**

***Cercis siliquastrum* (Erguvan, Yahuda Ağacı, Kırmızı Harip)**

- ✓ Anayurdu Akdeniz Bölgesi'dir.**
- ✓ Ülkemizde Akdeniz, Ege ve Marmara Bölgesi'nde yetişmektedir.**
- ✓ Erguvan 3-5m ye kadar boylanabilen, yuvarlak ve dar tepeli, ufak bir ağaçtır. 4m yayılım yapabilir.**
- ✓ Kışın dökülen yaprakları yürek veya böbrek biçimli,düz kenarlı tam yaprak durumunda, 5-10 cm boyunda, dip tarafı girintilidir.**
- ✓ Yaprakların üst yüzü koyu yeşil alt yüzü açık yeşildir.**
- ✓ Çiçekler koyu pembe, morumsu-pembe renktedir ve yapraklar çıkmadan çiçekler açar. Nisan-Mayıs ayında çiçek açar.**
- ✓ Çiçekler bir yıl önceki çiçeklerin açtığı yerden çıkar ve çıplak dalların üzerinde 3-6 sı bir arada gruplar halinde bulunur. Bazen de doğrudan gövde üzerinde açarlar.**

- ✓ **Çiçeklenme 5-6 yıldan sonra başlar.**
- ✓ **Sonbaharda olgunlaşan meyvesi, ince yassı bir bakladır ve 9-10 cm uzunluk ve 2,5 cm genişlikindedir.**
- ✓ **Baklaları kızıl kahverengindedir ve içinde mercimek büyüklüğünde, sert kabuklu tohumları bulunur.**
- ✓ **Tohumlar kahverengidir.**

- ✓ **Baklalar yaprakların dökülmesinden sonra da dallarda asılı kalır.**

Eguvan;

- Üretimi tohum ile olur.**
- Ancak tohum kabuğu sert ve tohumlarda embriyo dinlenmesi vardır.**
- Bunun için tohumlar 30-60 dakika konsantre H₂SO₄ içinde tutulur ve daha sonra 4°C de 2 ay katlamaya tabi tutulur.**
- Bunun yanında Sonbaharda toplanır toplanmaz ekilen tohumlar da güzel çimlenir.**
- İlk yıl sonunda fidanlar 15-20 cm boya ulaşırlar.**
- Fidanlarda nakil genç yaşlarda yapılmalıdır. İleri yaşlarda tutma oranı düşer.**
- Önemli hastalık ve zararlısı yoktur.**

- ☑ Peyzajdaki değerini Nisan-Mayıs döneminde açan koyu pembe çiçekleriyle alır.**
- ☑ Tek tek ya da gruplar halinde vurgu ağacı olarak kullanılabilirler.**
- ☑ Kayalık, taşlık, kireçli topraklarda yetişir. Drenajı iyi olan organik maddece zengin topraklardan da hoşlanır.**
- ☑ Kuvvetli rüzgarlardan zarar görür, rüzgardan korunmuş tam güneş veya yarı gölge alanlarda iyi yetişirler.**

Chaenomeles (Japon Ayvası, Bahar Dalı);

- **Familya** : *Rosaceae*
- **Önemli türler** : *Chaenomeles japonica*
- **Japonya ve Çin’de doğal olarak yaşayan 4 türü vardır.**
- **Kışın yaprağını döken çalı formundadırlar. Boyları 0,5 ve 3 m arasında değişir.**
- **Dalları dikenli, yaprakların kenarları dişli veya kertikli ve kulakçıklıdır.**
- **Yapraklanmadan önce çiçek açar.**

- **Çiçekleri tek olarak veya toplu olarak bulunabilir, 5 çanak, 5 pembe, portakal veya kırmızı renkte taç yapraklı, çok sayıda erkek organ, 1 adet dişi organa sahiptir.**
- **Meyve yalancı meyve olup ayvaya benzer. Meyvedeki 5 karpel de çok sayıda tohum vardır.**
- **Çiçeklenmeyi takiben bronz kırmızı renkte açan yapraklar, sonradan koyu yeşil renk alırlar.**
- **Bahar dalları, güneşli yerlerde, azotça fakir, kireçli ve kumlu topraklarda iyi gelişme gösterir.**

***Chaenomeles japonica* (Japon ayvası);**

- ✓ Japonya da doğal olarak yetişmektedir.**
- ✓ Ülkemizde bütün bölgelerimizde yetişir.**
- ✓ Yazın yeşil, 3 metre kadar boylanabilen, sık dallı, yaygın ve bodur gelişebilen bir çalıdır.**
- ✓ Dalları dikenlidir.**
- ✓ Yaprakların kenarları testere dişli, 3-5 cm uzunlukta, yumurta ve oval şeklinde, üst yüzü parlak koyu yeşil, alt yüzü açık yeşil renkli, tüysüz sapı kısadır.**
- ✓ Kulakçık kenarları kaba dişli yuvarlak görünüştür.**
- ✓ Çiçeklerin birkaç tanesi bir arada buket şeklinde, koyu kırmızıdan beyaza kadar değişen renklindedir.**
- ✓ Erken ilkbaharda (Mart-Nisan aylarında) yapraklanmadan önce açar.**

- ✓ **Bazı yıllar kış aylarında da çiçeklenebilir.**
- ✓ **Meyve ayvaya benzer, sarı-yeşil renkli, güzel kokuludur ve yenilir.**
- ✓ **Güneşli alanları sever toprak isteği yoktur.**

Japon Ayvası;

- ✓ Üretimi tohum, çelik ve daldırma ile olur.**
- ✓ Tohumla üretimde, tohumlar ekilmeden önce 4°C'de 2-3 ay katlanırlarsa kolayca çimlenirler.**
- ✓ Sonbaharda direkt açık araziye ekilerek de üretilebilirler.**
- ✓ Ancak tohumdan çıkan bitkilerde açılma görülmekte ve koyu kırmızıdan beyaza kadar değişebilmektedir.**
- ✓ Bu nedenle tohumla üretim fazla tavsiye edilmemektedir.**
- ✓ Çelikle üretimde, çelikler Haziran ayında, o yılki sürgünlerden 6-7,5 cm uzunluğunda hazırlanır.**
- ✓ 8000 ppm'lik IBA ile muamele edilerek 2 kısım torf + 1 kısım kum karışımına dikilirler.**
- ✓ Yaklaşık 4 hafta sonra % 85-90 oranında köklenme elde edilir.**
- ✓ Daldırma ile üretim için bitkiler, ilkbaharda sert bir budamaya tabi tutularak kuvvetli bir sürgün vermeleri sağlanır.**
- ✓ Daldırma, budamayı takip eden Şubat-Mart aylarında yapılır ve 15 cm'lik uç kısmının toprak üzerinde kalması sağlanır.**